

Meddig mehet a tanár az intimitásban?

Egy jó iskolarendszerben, normálisan működő polgári társadalomban a középosztályból érkező tanulók döntő többsége számára természetes, hogy az iskola a tanulás helye. A matektanártól matematikai logikát és persze készségeket, a testnevelőtől mindenféle sportmozgásokat, a képzőművészet tanárától művészeti technikákat, módszereket, művészettörténetet, a jelenkor képzőművészetét. Nincs szükség arra, hogy a tanár karizmatikus személyiségével győzze le a tanuló ellenállását. Ha belép a terembe, vele jön mesterségbeli tudása, az a kultúra szelet, amit aznap készülnek megismerni, vagy használni. Ott van a háta mögött egy gazdag szellemi-technikai eszköztár.

Nagyjából ugyanaz a helyzet, mint amikor a családi vacsoránál beszélgetnek valamiről, csak itt valahogy szélesebbre nyílik a világ, és a beszélgetést vezető mentornak sokkal nagyobb a gyakorlata, gazdagabb a kultúrája az ilyesféle helyzetek kezelésére, mint a szülőknek.

Tőle időnként jönnek olyan apró, finom jelzések, amik máshonnan nem. Néhány gyerek persze itt is küzd motivációs vagy szocializációs problémákkal, jelzéseket adnak, amiket a tanárok fognak, reagálnak. Azt mondják: „Te most tényleg nehéz helyzetben vagy, de ha kitartasz, előbb-utóbb rendbe jönnek a dolgok, mi most így és így, ennyit és ennyit tudunk segíteni.”

Ha egy iskolarendszerben hiányos a szellemi-technikai eszköztár, ha a gyerekek nem látnak világosan maguk előtt egy eljövendő, értékekkel, élményekkel teli életet, és nem érzik úgy, hogy napi tudásgyarapodásuk mindig egy újabb lépés e felé az élet felé, egyre nagyobb szerepe lesz a tanár személyiség-sugárzásának. Jön a folyosón, és jön vele valami „életerő”.

Zsolt. Első rajzórája a kisváros egyik általános iskolájában. Zs. jó kiállítású, küzdősportot is űző, színész, zenész, stb jártasságú fiatalember. A gyerekekkel jóindulatú „tanárbácsisan” beszél a játszóházi foglalkozásokon. Itt is nyilván így kezdi az órát.

Az egyik nagydarab cigány fiú kiballag az asztalhoz. „Aztán a tanár úrnak van barátnője?”

– Van. – bólint Zs. (Szinte látom magam előtt a csodálkozó, várakozó arcát. „Van, de miért kérded?”) – Aztán dugja, nyalja?

– Persze! (Az arc hüledező értetlenbe vált! „Hát hogyan dugnám, nyalnám, hogy lehet ilyen hülyeséget kérdezni?”) Fiú bólint, megfordul, helyreballag. Zs.-nek a későbbiekben sem vele, sem mással nem volt gondja. A fiú felkínált neki egy felnőtt kapcsolatot, nem egy kocsmai haverkodó, hanem egy komoly, az élet nagy dolgait megbeszélő mintát, és Zs. elfogadta.

Zsolt reakcióját, vagy az otthonról menekülő gyerekek egy éjszakára szállást adó tanár nő példáját nagyon normálisnak, emberinek, helyénvalónak tartom, ahogy számomra az is normális, hogy bicajozás közben elengedem a kormányt, amikor a kulacsból iszom, húsz centire teszem a kereket az előttem menőre, és ha úgy jön ki a lépés, 250 km fölé is feltolom a napi hajtásadagot. Egy átlagbiciklisnek ez ijesztő. Nem normális. Átlagembernek ugyanilyen ijesztő lehet Zsolt válasza, a tanár nő cselekedete. A Nagy Tanáregyéniségekben bizony időnként van valami ijesztő.

Amikor egy osztályban elindul a munka, „tigrisre ülünk”, beindulnak a gyerekek, valami varázsműhely hangulata támad a helynek, akol-meleg, stb. időnként egy egyszerű szemlélő számára bizony – hasonlóan ijesztő, nem normális helyzetek adódhatnak.

L. gyönyörű nyolcadikos lány, jó aerobikos, nem fecseg, nem rosszkodik, elvan az órákon. Kedves, aranyos, nem lehet nem szeretni, de mindenből kettes-hármas. Minek tanulna? Rajz órán sem veszi komolyan a feladatokat. Minek festékezné össze a kezét. Inkább nem érti a feladatot. Már visszahátráltam a lehető legelemibb lépésekig, de minden lepereg róla. „Nem jó ez így, hogy mindig a buta kislány szerepébe menekülsz! Hova vezet ez?” Aztán egyszer: Maradj már itt egy kicsit! Valamit meg kellene beszélnünk. Osztály ki. „Te L. Szerintem, ha így folytatod, te leszel az a tipikus hülye szőke picca, aki összejön egy jól kinéző hülye pöccsel, aztán ott marad egy gyerekkel. Ne csináld már! Na, gondolkodj el ezen!” – mondom neki olyan „kissé kétségbeesett” szeretettel. Most nem a tanára beszél vele, hanem egy nagyfiú az utcából. Nyolcadik végére az egyik legjobb lett az osztályban.

Képzőművészeti tábort vezetek a Sződligeti Motelban. Ingyen van minden, cserébe képeket kell majd otthagynunk. Fizetést kapok. Én szedhetem össze a résztvevőket. Álomhelyzet. Viszem tehát a szakkör gimnazistáit, két komoly nagylányt a meghirdető KISZ szervezet küld (Később mindkettő elvégzi a Képzőművészeti Egyetemet), de még mindig van három hely. Akkor jöjjön a három lány a helyi Fekete Lyukból. Első nap egyikük félrevon. „Zita eléggé maga alatt van. Az anyja kezébe nyomott egy bőröndöt a cuccaival, és mondta neki, hogy a tábor után a ceglédi mamához menjen, mert a nevelőapjának már elege van belőle, ezután a mamánál fog élni.” A lányok vacsora után eltűnnek, éjfél előtt érkeznek vissza nagyon részegen. Egyikük elesik a folyosón, másik kettő nevetve négykézlábra ereszkedik, úgy másznak el a szobájukig. Zita már hányt is valahol. Részégeket nem kezdek leszidni, az a lényeg, minél gyorsabban elaludjanak, ne verjék fel a hangoskodással a folyosó vendégeit. Egyikük kissé jobb állapotban van, beviszi Zitát a zuhany alá, ráadja a hálóingét, ágyba fekteti. Zita azonban folyton felül, és hangosan mondogatja, hogy ő nem kell senkinek. Átölelem, befekszem mellé. Okosan fekszem, én vagyok kívül, hogy majd észrevétlen tudjak kiszállni. „Dehogyan nem kellesz! Majd... már ne emlékszem mivel vigasztalom, csak az maradt meg bennem, hogy az ölembe fészkel a fenekét. „De jó így, utoljára anyával aludtam így”! – és elalszik. Kicsit még úgy maradok, aztán óvatosan kihúzom a karom a feje alól, kiszállok az ágyból. És csak ekkor jut eszembe, milyen kínos lett volna, ha ránk nyit valaki. Másnap megbeszélésem velük, hogy OK. Egyszer elmegy, de ha még egyszer így berúgnak, haza kell menniük. Nem rúgtak be többet.

P valamikor október közepén került állami gondozásba. Szülei a lakótelepen laknak, a változás lényegében csak egy iskolaváltást, és egy beköltözést jelentett a Gyermekvárosba. Előző iskolájában kezelhetetlennek bizonyult. Nálunk is, rögtön érkezésekor elkezdte alakítani a győztes kemény fiú szerepét. Óráról órára kellett leszerelnem, munkára fognom. Elég jól rajzolt, el is tudott mélyülni benne, de eleinte mindig megpróbált kilógni. Amikor ez értelmes volt, mondjuk marokra fogott színes ceruzákkal rajzoltatott nonfiguratív kompozíciót a csendélet rajz helyett, elfogadtam. Azonban újabban felvette azt a szokást, hogy kimegy az óráról, benyitogat más termekbe, gyerekeket próbál kihívni, zavarja az órákat. Keményebb emberek óráira /pl hozzám/ pedig 5-10 perc késéssel jön be, előtte persze akciózik valahol. „Legfeljebb börtönbe csuknak, akkor mi van?” – játssza a nehéz fiút az átlagos alkatú szép szőke fiú. Próbálok elmagyarázni neki, mi lesz akkor, de lepereg róla. Következő órán kezébe nyomom Svobota Kurvapecerét, a zárkabeli megerőszőszakolás utáni

öngyilkosság résznél kinyitva. Elolvassa, és abbahagyja a játékot. Felrántottak előtte egy ajtót, és amit mögötte látott, elrettentette.

Á. Új lány, nyolcadik év elején első órán helyettesítek. Impresszionista művészettörténet óra, vetíték, magyarázok, néha vitatkozunk valamin. (Már Leonardo is kínál néhány vitatémát, Trattatojában ő foglalkozik először a látvány színmódosulásaival. A reflexeken túl a kiegészítő színek megjelenését is észreveszi az árnyékokban. De akkor miért nem festett impresszionista képeket? Aztán meg miért fogadta olyan nagy ellenállás az első impresszionistákat? Ne a megcsontosodott akadémistákkal állítsuk szembe, hanem mondjuk Alma-Tademával. A kor egyik legsikeresebb festőjével.) Festeni is kellene, de várok vele. Majd ha már unják a képeket, szövegeket, belekezdünk, ha nem unják, hagyom Gábornak a következő órára. Á. Felrakja a lábát a padra, hátradől a székével. Tünetően laza. Csak mosolygok rajta. „Ha neked így kényelmesebb!” Óra után beszélgetünk kicsit, már a sokadik iskolája. Nehezen viselte az előzőeket, azok is őt. „Itt is van néhány érzékenyebb tanár, náluk azért ne tedd fel a lábad az asztalra, de amikről meséltél az ránk nem jellemző. Ide szeretnek járni a gyerekek is, meg a tanárok is, szerintem te is meg fogod szeretni ezt a helyet!”

Néhány nagy pedagógus személyiséggel való találkozásom erősített meg abban, hogy ilyen mélységekig is vállalhatom a kapcsolatot a tanítványokkal.

Gabnai Katalin tartott lelkesítő drámapedagógiai felkészítőt egy tanárcsoportnak. Elbűvölten néztem ezt az energiákkal teli, érett asszonyt. Színpadon van, hozzá legjobbik énjét, nincs semmiféle fal közte és tanítványai közt, már ha a tanítvány is belemegy a játékba. Én belemegyek, egyik kolléganőm kívül marad: „Ha én így tartanék órát, a gyerekek azt mondanák: Boszorkány vagyok!”

– Nem baj! („Inkább ezt mondják, mint azt, hogy szikkadt, sótlan oktatógép!” – mondta az arca.)

Első találkozásom Trencsényi Lászlóval egy ifjúsági táborban esett. Egy nyugodt, derűs polgárember állt velem szemben, akinek láthatóan tele a zsákja mindenféle csodákkal, de

ezeket a megfelelő alkalmakra tartogatja. Kíváncsian figyel, de ez a figyelem megosztott, nem szakad ki teljesen a tábor világából. Ha felnőttoktatás órát tartana nekem, nem tűnne el minden fal közülünk, mindig ott lenne a dolgot kívülről is figyelő „mesterpedagógus” alakja, amitől nyilván én is ébren tartanám ezt az éneket.

Más példákat is hozhatnék, volt szerencsém jó néhány nagy pedagógusegyéniséghez. (Józsa tanár úrral kezdve (Gyakorló iskola) és mondjuk Geisbühl Tündénél abbahagyva. Néhányuk reveláció erejével hatott, többségüket egyszerűen csak jó volt látni.

Néha azonban sajnos kilógott a lóláb, rendben volt a gazdag szakterem, a szenvedéllyel, alaposan gazdagított didaktikai eszköztár (ha kissé avított is), de a kolléga megcsontosodott értékvilága ott sötétlett minden gesztusa, mozdulata mögött, varázsműhelye nem az életbe indította a tanítványokat, hanem megpróbálta őket egy olyan zártkertben tartani, amit a modern élet elleni védekezésül építgetett maga köré. Ez ideig-óraig sikeres volt, de aztán a többség menekülőre fogta. Az órákon egyre több időt vesz el a konkrét feladatokon túlmutató „lelki ráhatás” a tanár egyre görcsösebben próbál hatni a tanulók értékvilágára. Elveszítette tisztánlátását konkrét didaktikai-pedagógiai lehetőségei fölött (már, ha volt egyáltalán).

Kriminalizált helyzetekig is eljutott már néhány, nyilván súlyosan sérült személyiségű kolléga ezen a furcsa úton. Az Anna és a farkasok aszkétája elfojtott haj fétis vágyaiból akkora erőt nyer, hogy képes a levegőbe emelkedni, de ez az egész aszkétásdi közönséges pótcselekvés.

Tapasztalataim szerint az a tanár engedheti meg magának, hogy a fentebbi példák intim helyzeteit is vállalja, aki óráin valóban „tigrisre tudja ültetni tanulóit”, naprakész az adott tantárgypedagógiában. A gyerekek nagyon érzékenyek arra a tanárra, aki a lelkét önti az órákba, ez azonban didakszisa szürkeségét kompenzáló narcisztikus magamutogatás, vagy valamiféle erkölcsi terror. Egy művészeti tantárgytanításakor persze mindig vannak kétségei az embernek, mind didaktikai vagyónát, mind pedagógiai kultúráját illetően. Legegyszerűbb, ha ilyenkor megkérdezzük a gyerekeket, kollégákat, szülőket, miket is gondolnak mindezekről.

(PI: <http://szavaiistvan.freeweb.hu/irasok/a%20tanar%20a%20gyermek%20szemevel.htm>)

Szávai István

SZÁVAI ISTVÁN a szolnoki Széchenyi Körúti Sportiskolai Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény művészetoktatásért felelős igazgatóhelyettese, valamint az iskolában bevezetett arizona program vezetője. Bővebben: szavaiistvan.x3.hu